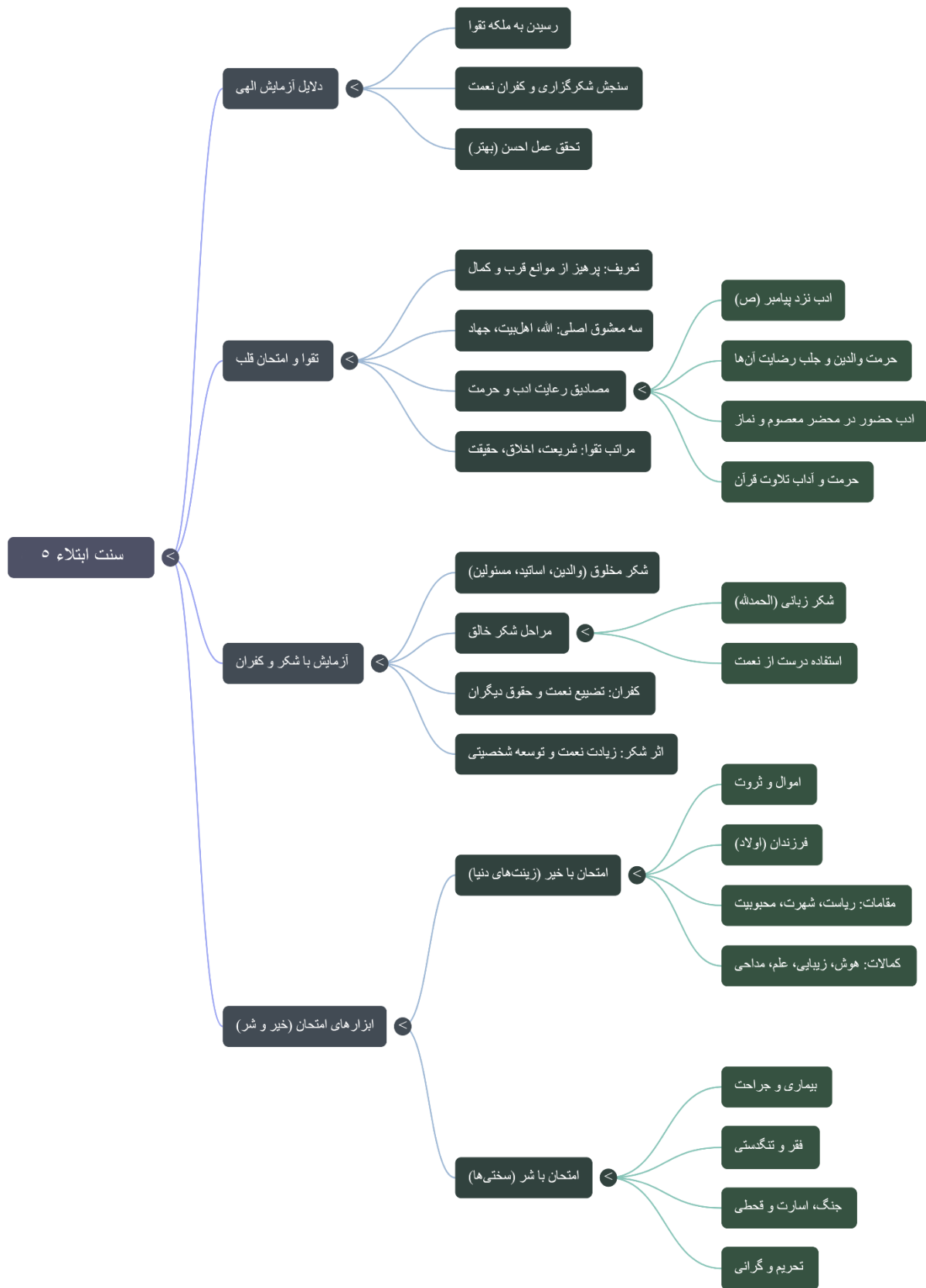

بسم الله الرحمن الرحيم

دوره ابتلائات در قرآن کریم

درس ۵

مدرس دوره: استاد محمد شجاعی

سنت ابتلا و امتحان ۵

چکیده

این نوشتار به بررسی ابعاد مختلف سنت «ابتلا» یا آزمایش الهی بر اساس آموزه‌های قرآنی می‌پردازد. هدف از آزمایش‌های الهی، نه تنها سنجش ایمان، بلکه پرورش «ملکه تقوا» و تفکیک میان «شاکران» و «کافران نعمت» است. آزمایش‌های الهی فراگیر بوده و تمام شئون زندگی انسان، از جمله دارایی‌ها، فرزندان، موقعیت‌های اجتماعی و حتی سختی‌هایی مانند فقر و بیماری را در بر می‌گیرد. موفقیت در آزمایش الهی در گرو حفظ ادب در محضر خداوند و اولیای او و استفاده صحیح از نعمت‌ها در مسیر هدف خلقت است.

۱. تقوا؛ غایت آزمایش‌های الهی

یکی از کلیدی‌ترین دلایل آزمایش انسان، دستیابی به «ملکه تقوا» است. تقوا در این بستر، فراتر از یک مفهوم ساده، به عنوان عاملی برای رسیدن به مقام «خلیفه الهی» و سعادت ابدی تعریف می‌شود.

- **تعریف عملیاتی تقوا:** پرهیز از هر چیزی که مانع رسیدن انسان به هدف خلقت و قرب الهی شود. تقوا یعنی مراقبت از رابطه با «معشوق اصلی» (خداوند) و جلوگیری از گسست این پیوند.
- **سلسله‌مراتب تعلقات:** بر اساس سوره توبه (آیه ۲۴)، سه معشوق اصلی شامل **الله، اهل بیت و جهاد** در راه خدا است. تقوا به معنای پرهیز از هر آن چیزی است که میان انسان و این سه حقیقت فاصله ایجاد کند.
- **آزمایش قلب برای تقوا:** بر اساس سوره حجرات (آیه ۳)، رعایت ادب در محضر پیامبر(ص) (مانند بلند نکردن صدا) ابزاری برای امتحان قلب‌ها جهت پذیرش تقواست.

ابعاد رعایت تقوا در روابط انسانی

تقوا تنها در رابطه با خداوند خلاصه نمی‌شود، بلکه در مناسبات اجتماعی و خانوادگی نیز متبلور است:

- **والدین:** جلب رضایت والدین شرط لازم برای جلب رضایت الهی است. بی‌صبری، بی‌ادبی و عدم اطاعت از والدین، از مصادیق بی‌تقوایی است که حتی با شهادت نیز جبران نمی‌شود.
- **محضر معصوم:** رعایت ادب در زیارت و حفظ حرمت حضور معصومین.
- **آداب عبادی:** رعایت حرمت قرآن (مانند داشتن وضو و تدبیر) و آداب حضور در نماز و روزه.

۲. شکر و کفران؛ معیار سنجش ظرفیت انسانی

دومین دلیل بزرگ آزمایش‌های الهی، تفکیک میان برخورداری از روحیه «شکرگزاری» در برابر «کفران نعمت» است.

- **شکر مخلوق، مقدمه شکر خالق:** کسی که از مردم (والدین، همسر، معلمان، مسئولان و خدمتگزاران جامعه) تشکر نکند، شکر خدا را نیز به جا نخواهد آورد.
- **مراحل شکر:**
 ۱. **شکر زبانی:** اقرار به فضل الهی و گفتن ذکر الحمدلله.
 ۲. **شکر عملی:** استفاده درست و به جا از نعمت و ضایع نکردن آن.
- **تبعات ضایع کردن نعمت:** کسی که زیردستان یا خانواده خود را ضایع کند (مانند مدیری که حقوق مردم را نادیده بگیرد)، از رحمت خدا دور (ملعون) است.

۳. ابزارهای آزمایش الهی: دوگانه خیر و شر

خداوند انسان را با هر دو جنبه زندگی، یعنی «خیر» (نعمت‌ها) و «شر» (سختی‌ها) آزمایش می‌کند.

جدول ابزارهای ابتلا در قرآن

نوع آزمایش	مصادیق و نمونه‌ها	هدف و ماهیت آزمایش
آزمایش با خیر (نعمت‌ها)	مال، فرزندان، زیبایی، سلامت، قدرت، شهرت، دانش (حتی دانش قرآنی)	سنجش میزان وابستگی و دلبستگی؛ آیا نعمت وسیله رشد می‌شود یا عامل دوری از خدا؟
آزمایش با شر (سختی‌ها)	مریضی، فقر، جنگ، اسارت، قحطی، تحریم، گرانی	سنجش میزان صبر و استقامت در مسیر حق.

تمرکز بر مال و فرزند

بر اساس آیات سوره‌های کهف، آل عمران و تغابن، «اموال» و «اولاد» از مهم‌ترین فتنه‌ها (آزمایش‌ها) هستند:

- **آزمایش مالی:** پرداخت حقوق واجب (خمس و زکات) و مستحب (کمک به نیازمندان و جهاد مالی) آزمونی برای سنجش حق‌مداری است.
- **آزمایش فرزند:** دلبستگی به فرزند نباید مانع از انجام تکالیف الهی، مانند جهاد یا پرداخت حقوق مالی شود. همچنین، محبت افراطی که منجر به گستاخی و تربیت ناصحیح فرزند شود، شکست در این آزمون تلقی می‌گردد.

۴. نتیجه‌گیری

آزمایش الهی سنتی لایتغیر است که تمامی ابعاد فکری، انتخابی و رفتاری انسان را در بر می‌گیرد. هدف نهایی این ابتلائات، رشد شخصیت انسان و توسعه ظرفیت‌های درونی اوست. پیروزی در این مسیر مستلزم درک این نکته است که تمام داشته‌های انسان (از هوش و حافظه تا مقام‌های سیاسی و اجتماعی) نه به عنوان امتیاز شخصی، بلکه به عنوان «فضل پروردگار برای آزمایش» (لیبلونی) اعطا شده‌اند. کفران این نعمت‌ها به معنای تبدیل کردن آن‌ها به ابزاری برای ظلم، حسادت، رقابت‌های دنیوی و در نهایت خسران ابدی است.